

ХАРКІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені Г. С. СКОВОРОДИ

На правах рукопису

ПАНЧЕНКО Любов Феліксівна

**ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНА ПІДГОТОВКА
СТУДЕНТІВ ПЕДВУЗІВ ДО ВИКОРИСТАННЯ
НОВИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
(на прикладі гуманітарних факультетів)**

13.00.01 — Теорія та історія педагогіки

А в т о р е ф е р а т
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Харків — 1994

ДВ 31.080

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі педагогіки Луганського державного педагогічного інституту ім. Т. Г. Шевченка Східноукраїнського університету.

Науковий керівник — член-кореспондент Академії педагогічних наук України, доктор педагогічних наук, професор **Шевченко Галина Павлівна**

Офіційні опоненти — доктор педагогічних наук, професор **Буряк Володимир Костянтинович**

— кандидат педагогічних наук, професор **Балбенко Степан Юрійович**

Провідна установа — **Український державний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова**

Захист відбудеться « 6 » 04 1994 року о ___ год.

на засіданні спеціалізованої вченої ради К.113.24.02 по присудженню наукового ступеня кандидата педагогічних наук у Харківському державному педагогічному університеті ім. Г. С. Сковороди за адресою: 310168, м. Харків, вул. Блюхера, 2.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Харківського державного університету ім. Г. С. Сковороди.

Автореферат розіслано « 16 » 02 1994 р.

Вчений секретар спеціалізованої вченої ради

С. Т. ЗОЛУТУХІНА

ЛНБ України ім.В.Стефаніка

00777469 (/)

Стефаніка
України

І. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження . Програма "Україна ХХІ сторіччя: стратегія освіти" визнала питання розвитку освіти найвищим державним і національним пріоритетом. Як свідчить світовий досвід, одним з актуальних шляхів перебудови в галузі освіти є інформатизація різних її сфер, запровадження нових інформаційних технологій (НІТ) в усі ланки навчального процесу. У декларації країн-учасників конгресу ЮНЕСКО 1989 р. "Освіта та інформатика" стверджується, що нові інформаційні технології з урахуванням їх важливої ролі в кожному суспільстві повинні стати невід'ємною частиною культури, доступної усьому населенню, та підкреслюється багатостороннє значення НІТ - не тільки як педагогічного інструменту, але і як нового підходу й нової культури, яка забезпечує ефективну взаємодію в процесі навчання, управління потоками інформації та прискореного розвитку суспільства.

Наш час характеризується великою кількістю різноманітної літератури, досліджень та розробок, присвячених використанню засобів нових інформаційних технологій у навчанні.

Психологічні основи програмованого навчання розроблені в роботах А.І.Берга, В.П.Беспалько, П.Я. Гальперіна, Т.А.Ільїної, Н.Ф. Таливіної, О.К. Тихомирова та ін.

Дослідження В.С.Гершунського, О.П.Ершова, Ю.І. Машбіца, В.М. Монахова та ін. розробляють теорію комп'ютерізації освіти.

Програмному забезпеченню навчального процесу присвячені роботи А.М.Довгялло, В.Г.Житомирського, С.І.Кузнєцова,

Ю.А.Первіна, А.Я.Савельєва та ін.

Питання дидактичних можливостей щодо найсучасніших засобів інформаційних технологій (телекомунікації, інтерактивне відео, мультімедіа) розглядаються у роботах Є.Полат, І.Роберт, А.Уварова, Н.Угринович та ін.

Але ж невирішених проблем, пов'язаних із запровадженням НІТ у школу ще багато. Головні з них, як свідчать дослідження багатьох вітчизняних та західних вчених (Б.С.Гершунський, Ю.І.Машбіц, М.Буняєв, М.Лапчик, А.Борк, Г.Клейман та ін.), це створення високоякісного в дидактичному плані програмного забезпечення та підготовка педагогів.

Остання проблема здається нам найважливішою, бо як справедливо помітив О.П.Єршов, будь-які технічні засоби навчання й педагогічні технології якісні такою мірою, наскільки готові до їх використання педагоги. Найсучасніші ЕОМ із найкращим програмним забезпеченням будуть стояти без діла, якщо педагог не має достатньої технічної та методичної підготовки.

Проблема удосконалення підготовки вчителів до використання засобів НІТ привертає увагу багатьох дослідників (Ю.І.Машбіц, М.Буняєв, М.І.Жалдак, М.Лапчик, Г.Клейман, Я.Я.Ривкінд і Є.Д.Маргуліс та ін.).

Загальні питання формування комп'ютерної грамотності та інформаційної культури педагога розглядаються в роботах О.П.Єршова, Ю.І.Машбіца, Л.Бабенко, М.І.Жалдака, Є.Д.Маргуліса, Я.Я.Ривкінда.

Проблеми, які стоять перед педагогічними вузами у справі інформаційної підготовки майбутніх вчителів, завдання та зміст цієї підготовки розглядаються у роботах М.Буняєва, М.Лапчика, М.А.Лейбовського, В.Ф.Горбенко та ін.

Методика використання комп'ютера у школі, принципи та прийоми навчання розкриваються в роботах Р.Вільямса і К.Макліна, Г.Клеймана, Й.Я.Ривкінда і Є.Д.Маргуліса та ін.

На можливість ефективного використання комп'ютерів у гуманітарній освіті вказує ряд авторів: Б.С.Гершунський, О.І.Бахтіна, Ю.І.Машбіц, Г.Клейман, А.П.Журавльов, Т.І.Матвеева, С.П.Васильченко, Е.Л.Івахненко, А.Є.Стрижак та ін.

Аналіз робіт, присвячених проблемі підготовки вчителя до використання засобів НІТ, свідчить, що завдання, зміст та організаційні форми цієї підготовки визначені не зовсім чітко й потребують подальших досліджень. Необхідно відзначити, що не отримали відповідної розробки питання інформаційної підготовки майбутніх вчителів-гуманітаріїв. У той час, коли студенти фізико-математичних спеціальностей педвузів вивчають великі курси інформатики та обчислювальної техніки, майбутні вчителі гуманітарних дисциплін знайомляться із комп'ютерними засобами навчання лише в 36-годинному курсі "Обчислювальна техніка і ТЗН".

Таким чином, протиріччя між необхідністю запровадження НІТ у школу, великими дидактичними можливостями засобів НІТ у гуманітарній освіті та недостатньою підготовленістю до цієї діяльності майбутнього вчителя-гуманітарія визначило вибір теми дослідження "Професійно-педагогічна підготовка студентів педвузів до використання нових інформаційних технологій".

Мета дослідження - розробка та експериментальна перевірка моделі навчального процесу, спрямованого на удосконалення професійно-педагогічної підготовки студентів-гу-

манітаріїв до використання комп'ютерних засобів навчання (КЗН), які складають базу НІТ .

Дослідження проводилося в Луганському педагогічному інституті ім.Т.Г.Шевченка Східноукраїнського університету.

Об'єкт дослідження - професійно-педагогічна підготовка студентів-гуманітаріїв до використання КЗН.

Ми вважаємо, що професійно-педагогічна підготовка майбутніх вчителів до використання КЗН буде результативною, якщо в основу її буде покладено систему педагогічних умінь, яка впливає в психологічній структурі діяльності вчителя. Ми зупинили свій вибір на формуванні педагогічних умінь тому, що педагогічна діяльність може з успіхом здійснюватися та вдосконалюватися тільки при наявності педагогічних умінь. На думку Н.В.Кузьміної, Е.А.Мілеряна, К.К.Платонова, формування педагогічних вмінь - це кінцева мета педагогічного процесу у вузі, його завершення. Тому предметом нашого дослідження було обрано процес формування в майбутніх учителів-гуманітаріїв педагогічних умінь у використанні КЗН.

Під педагогічними вміннями у використанні комп'ютерних засобів навчання ми розуміємо адатність вчителя на основі його психолого-педагогічних, методичних, предметних, спеціальних (програмних) та технічних знань і навичок з успіхом здійснювати за допомогою КЗН освітньо-виховні цілі навчання.

При дослідженні ми виходили з гіпотези, що процес оволодіння майбутніми вчителями-гуманітаріями педагогічними вміннями у використанні КЗН триває ефективніше при безпосередньому включенні їх до навчально-пізнавальної діяльності по застосуванню цих умінь у рамках відповідним чином ор-

ганізованої дидактичної системи, яка складається з курсу "Обчислювальна техніка та технічні засоби навчання", психолого-педагогічних дисциплін, галузевих методик та педагогічної практики.

Проблема, об'єкт, предмет та мета дослідження, а також перевірка гіпотези націлили на розв'язання таких завдань:

1. Створити модель педагогічних умінь, необхідних майбутньому вчителю для ефективного використання комп'ютерних засобів навчання, тобто:

- виявити зміст педагогічних умінь;
- знайти структурні закономірності в цих умінях;
- визначити значимість умінь в кожній із груп.

2. Знайти шляхи формування виявлених педагогічних умінь, для чого визначити інтегративну дидактичну систему, здатну цілеспрямовано формувати педагогічні уміння.

3. Розробити комплекс науково-методичних матеріалів (інструкції до лабораторного практикуму, тестові завдання з курсу "Обчислювальна техніка і ТЗН", система індивідуальних завдань, анкети для опитування, шкали спостережень, рекомендації викладачам психолого-педагогічних дисциплін, галузевих методик по формуванню в студентів педагогічних умінь у використанні КЗН).

4. Здійснити експериментальну перевірку сформованості в студентів спеціальних умінь у використанні КЗН при вивченні ними курсу "Обчислювальна техніка і технічні засоби навчання".

Методологічною основою дослідження є діалектичне вчення про діяльність (Т.В.Габай, О.М.Леонтьєв), системний підхід до дослідження педагогічних явищ (В.П.Беспаль-

ко, Н.В.Кувьміна, Н.Ф.Таливіна, Ф.Ф.Корольов), концепція психологічної структури діяльності вчителя (Н.В.Кувьміна), психолого-педагогічні розробки вчених із питань інформативації освіти (В.С.Гершунський, О.П.Ершов, Є.І.Машбіц, В.М.Монахов) та програмного забезпечення навчального процесу (А.М.Довгялло, В.Г.Житомирський, Ю.А.Первін, А.Я.Савельєв та ін).

Для вирішення поставлених у дослідженні завдань та перевірки вихідних припущень було використано такий комплекс методів:

- аналіз психолого-педагогічної, методичної та спеціальної літератури з теми дослідження;
- проведення бесід, спостереження, анкетування;
- моделювання;
- констатувачий та формувачий експерименти;
- ранжування, самооцінка, експертна оцінка, методи математичної статистики.

Наукова новизна та теоретична значимість дослідження полягає в тому, що

- визначено та науково обгрунтовано зміст інформаційної підготовки студентів спеціальності "Українська філологія" до використання комп'ютерних засобів навчання у школі,
- знайдені шляхи реалізації можливостей дидактичної системи щодо вдосконалення інформаційної підготовки студентів-гуманітаріїв в умовах інформативації освіти.

Практична значимість дослідження визначається тим, що у ході його :

- розроблено методичку формування в майбутнього вчителя

української мови та літератури педагогічних умінь у використанні комп'ютерних засобів навчання ;

- створено науково-методичні матеріали (інструкції до лабораторного практикуму та тестові завдання з курсу "ОТ і ТЗН", система індивідуальних завдань, анкети для опитування, шкали спостережень, рекомендації викладачам психолого-педагогічних дисциплін, гадузевих методик, програма спецкурсу "Підготовка майбутніх учителів української мови та літератури до використання засобів нових інформаційних технологій у навчанні") по формуванню у студентів педагогічних умінь у використанні КЗН;

- обґрунтовано можливість перенесення результатів дослідження на інформаційну підготовку студентів інших гуманітарних спеціальностей.

Апробація та впровадження результатів дослідження здійснювались протягом трьох років на філологічному факультеті Луганського педінституту; основні положення і результати дослідження повідомлялись автором на таких конференціях: У і УІІ Всесоюзних семінарах "Розробка та застосування програмних засобів ПЕОМ у навчальному процесі" (Орджонікідзе, 1989, Москва, 1991; Міжвузівська науково-практична конференція "Психолого-педагогічні основи активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів" (Вінниця, 1992); Республіканська науково-практична конференція "До нової України - шляхом реформ". Секція науки і освіти. Підсекція народної освіти (Київ, 1992); Міжрегіональна науково-практична конференція "Соціально-педагогічні проблеми професійної підготовки майбутніх вчителів" (Житомир, 1993), науково-практичні конференції та наукові семінари Луганського педінсти-

туту (Луганськ, 1992-1994 рр.).

На захист виносяться:

1. Модель педагогічних умінь майбутнього вчителя-гуманітарія у використанні комп'ютерних засобів навчання.

2. Положення про те, що процес оволодіння майбутніми вчителями-гуманітаріями педагогічними вміннями у використанні КЗН триває більш ефективно при безпосередньому включенні їх у навчально-пізнавальну діяльність по застосуванню цих умінь у рамках відповідним чином організованої дидактичної системи, яка складається в курсу "Обчислювальна техніка та технічні засоби навчання", психолого-педагогічних дисциплін, галузевих методик та педагогічної практики.

Структура й обсяг роботи. Дисертаційна робота складається із вступу, двох розділів, висновків, списку основної використаної літератури, додатків.

ІІ. ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність теми, визначено об'єкт, предмет і мету дослідження, його завдання і гіпотезу, охарактеризовано методи дослідження, розкрито наукову новизну, теоретичну та практичну значимість роботи, сформульовано положення, що виносяться на захист.

У першій главі "Науково-педагогічні основи формування в майбутніх вчителів-гуманітаріїв педагогічних умінь у використанні комп'ютерних засобів навчання" проводиться аналіз психолого-педагогічної, методичної та спеціальної літератури з проблеми запровадження нових інформаційних технологій у

навчання та інформаційної підготовки вчителя щодо їх використання; розглядаються шляхи виявлення педагогічних умінь, якими повинен володіти майбутній вчитель-гуманітарій; будується модель педагогічних умінь майбутнього вчителя української мови та літератури, необхідних для використання КЗН, та визначається дидактична система щодо їх формування; встановлюються функціональні зв'язки між елементами системи та характером умінь, що формуються.

Аналізуються різні підходи до визначення поняття нових інформаційних технологій у навчанні (О.П.Єршов, В.І.Гриценко і В.Н.Паньшин, С.С.Свириденко, В.М.Монахов та ін.), та розглядаються основні структурні компоненти НІТ у навчанні: дидактичні принципи, комп'ютерні засоби навчання, кадри, форми та методи організації комп'ютерного навчання. Б.С.Гершунський, О.П.Єршов, Ю.І. Машбіц, В.М. Монахов, Е.Полат, І.Роберт та багато інших наших та західних дослідників відмічають багатогранні можливості засобів нових інформаційних технологій у навчанні. Однак ці потенціальні можливості далеко не повністю реалізуються на практиці. На думку названих авторів, найбільш значимі теоретико-практичні проблеми, вирішення яких сприяло б підвищенню ефективності використання НІТ у навчальному процесі, це:

- створення високоякісного технічного та програмного забезпечення, яке відповідало б вимогам навчального плану та вчителів;

- розробка раціональної науково обгрунтованої методики застосування засобів НІТ;

- удосконалення підготовки вчителів до використання НІТ.

Остання з названих проблем вдається нам найважливішою, бо саме від педагогів залежить, як будуть використовуватися технічні та програмні засоби і як будуть реалізовуватися методичні розробки вчених та творчо працюючих педагогів-практиків.

Аналіз літератури з питань підготовки вчителя до використання НІТ (М.Буняєв, О.П.Єршов, М.І.Жалдак, М.Лагчик, Ю.І.Машбіц, Р.Вільямс і К.Маклін, В.В.Рубцов, Я.Я.Ривкінд і Є.Д.Маргуліс та ін.) свідчить, що проблема ця потребує подальшої розробки в плані визначення її цілей, змісту цієї підготовки та шляхів її реалізації.

Для визначення педагогічних умінь, необхідних майбутньому вчителю-гуманітарію для використання НІТ у навчальному процесі ми використали метод моделювання. На можливість моделювання в педагогічних дослідженнях вказують Р.Баш і Ф.Мостедлер, Л.Б.Ітельсон, Н.Ф.Кузьміна, Ф.Ф.Корольов та ін.

Робота з побудови моделі педагогічних умінь складалася з таких етапів:

- виявлення змісту цих умінь;
- групування їх у відповідності зі структурою педагогічної діяльності,

Виявлення сукупності педагогічних умінь, необхідних майбутньому вчителю-гуманітарію щодо ефективного використання комп'ютерних засобів навчання, здійснювалося нами шляхом:

- аналізу досліджень, присвячених формуванню умінь майбутнього вчителя в роботі з традиційними технічними засобами навчання (М.М.Духовна, Л.П.Вобер, В.І. Хлоповських, Ю.Я.Щер-

Бак та ін.);

- принципів застосування засобів навчання (О.Є.Денисов);

- аналізу дидактичних можливостей КЗН (Ю.І.Машбіц, О.І.Бахтіна, Г.В.Фролова, Є.Полат та ін.);

- аналізу перспектив розвитку та запровадження в навчальний процес найсучасніших засобів НІТ: телекомунікації, відеокomp'ютерні системи, мультимедіа (Є.Полат, І.Роберт, А.Уваров, Н.Угрінович та ін.);

- аналізу передового досвіду використання КЗН у гуманітарній освіті (В.С.Гершунський, О.І.Бахтіна, Ю.І.Машбіц, Г.Клейман, А.П.Журавльов, Т.І.Матвеева, С.П.Васильченко, Е.Л.Івахненко, А.Є.Стрижак та ін.)

Аналіз змісту виявлених умінь дозволив виділити в їх структурі загально-педагогічні, спеціальні та експлуатаційні вміння.

До загально-педагогічних умінь належать уміння, пов'язані із плануванням, проведенням і аналізом занять, на яких використовувалися КЗН; до спеціальних - уміння, пов'язані зі специфікою програмних засобів, що використовуються, до експлуатаційних - уміння, пов'язані зі специфікою використання апаратних засобів.

Виходячи з психологічної структури діяльності вчителя (Н.В.Кузьміна), серед загальнопедагогічних умінь було виділено вміння конструктивні, організаційні, комунікативні та гностичні.

Зміст та структура виявлених педагогічних умінь наведено на у таблиці 1.

Аналіз моделі виявлених умінь підтвердив нашу гіпотезу про те, що підготовка майбутніх вчителів до використання КЗН

Таблиця 1. Огляд та оцінювання педагогічних знань

Види знань	Узагальнені знання	Комплексні знання
Загально-педагогічні знання		
Гно-стичні	Вивчати та аналізувати заняття, які проводилися із використанням КЗН.	<p>Уміння, пов'язані з вивченням та аналізом змісту, можливостей та якості існуючих ШЗЗ в предмета.</p> <p>Уміння, пов'язані із вивченням та аналізом своєї діяльності та діяльності учнів на заняттях із використанням КЗН.</p> <p>Уміння, пов'язані із підвищенням ефективності занять.</p>
Конструктивні	Відбирати навчальний матеріал та розробляти ШЗЗ в предмету.	<p>Уміння, пов'язані з відбором змісту та композицією інформації яка повідомляється за допомогою КЗН.</p> <p>Уміння, пов'язані із створенням педагогічних програмних засобів (ШЗЗ) в предмета.</p>
Проектувальні	Планувати навчально-виховну роботу в предмета в використанні КЗН	<p>Уміння, пов'язані з тематичним та поурочним плануванням занять із використанням КЗН.</p> <p>Уміння, пов'язані із методикою використання КЗН.</p>
Організаційні	Проводити навчально-виховну роботу в предмета із використанням КЗН	<p>Уміння, пов'язані з організацією передачі інформації за допомогою КЗН.</p> <p>Уміння, пов'язані з організацією своєї діяльності на заняттях із використанням КЗН.</p> <p>Уміння, пов'язані з організацією пізнавальної діяльності учнів на заняттях з використанням КЗН.</p>
Комунікативні	Установлювати взаємовідносини із учнями на заняттях, які проводяться із використанням КЗН	<p>Вносити зміни в взаємодію між учасниками навчального процесу в залежності від апаратних та програмних засобів, які застосовуються.</p> <p>Заохочувати учнів до розробки фрагментів ШЗЗ, формувати актив.</p>
Експлуатаційні знання		
Експлуатаційно-технічні	Експлуатувати апаратні засоби	<p>Уміння, пов'язані з експлуатацією комп'ютерів, комп'ютерних мереж, терміналів (клавіатури, миші, дисководів, принтерів).</p>
Контрольно-технічні	Контролювати якість роботи апаратних засобів та умови їх використання.	<p>Уміння, пов'язані з контролем якості роботи комп'ютерів, локальних мереж, терміналів.</p> <p>Уміння, пов'язані з контролем санітарно-гігієнічних вимог та вимог техніки безпеки щодо роботи з апаратними засобами.</p>

Спеціальні вміння

Види програм	Узагальнені вміння	Комплексні вміння
Навчальні	Користуватися існуючими пакетами ППЗ з предмета	<p>Уміння провести початкову установку пакета (інсталивати).</p> <p>Уміння створити потрібну конфігурацію пакета.</p> <p>Уміння, пов'язані із запуском програм пакету та роботою з навчальними й контролюючими програмами.</p> <p>Уміння, пов'язані з веденням електронного журналу та його друкуванням.</p>
Прикладні	Користуватися прикладним програмним забезпеченням	<p>Вміння, пов'язані з використанням при підготовці та проведенні занять з предмету текстового редактора, графічного редактора, електронних таблиць та інформаційно-пошукових систем.</p>
Інструментальні	Створювати нові ППЗ з предмета з використанням призначених для цього інструментальних засобів.	<p>Вміння, пов'язані з синтезуванням навчальної програми (працювати з редактором структуризації навчального матеріалу, задавати різні види кадрів (текст, питання, підзамак, графіка, мультиплікація).</p> <p>Вміння, пов'язані із демонструванням створеної навчальної програми.</p>

повинна здійснюватися не тільки під час вивчення курсу "Обчислювальна техніка і технічні засоби навчання", а й при вивченні студентами психолого-педагогічних дисциплін, галузевих методик та педагогічної практики. Ці курси ми розглядаємо як дидактичну систему, здатну формувати вказані вміння.

Курс "Обчислювальна техніка та технічні засоби навчання" посідає центральне місце в цій дидактичній системі. Він дає студентам знання щодо устрою, роботи й експлуатації комп'ютерів та терміналів, знайомить із програмним забезпеченням та методиками їх використання.

У психолого-педагогічних курсах знання та уміння студентів повинні підкріплюватися загально-теоретичними положеннями про психолого-педагогічні особливості та дидактичні функції КЗН.

У галузевих методиках вміння працювати з комп'ютером повинні закріплюватися, збагачуватися під кутом зору викладання окремої навчальної дисципліни.

Перевіркою підготовленості студентів до роботи з КЗН у школі повинна служити педагогічна практика. Вона не тільки перевіряє, але й формує навички самостійної роботи студентів у використанні КЗН в навчальному процесі.

Усі перелічені елементи системи підпорядковані єдиній головній меті - формуванню в студентів педагогічних умінь використовувати КЗН; функціонують у єдності і взаємозв'язку, але поряд із тим, кожний з них виконує свою визначену функцію. Характерним для дії такої системи є те, що в неї з'являються нові якості, які не є простим сумом якостей окремих елементів, а являють собою інтеграцію цих якостей, яка

постає внаслідок взаємодії і зв'язку між елементами системи.

У другій главі "Організація інтегративної дидактичної системи підготовки студентів до використання комп'ютерних засобів навчання" розкриваються шляхи формування в майбутніх вчителів української мови та літератури педагогічних умінь щодо використання комп'ютерних засобів навчання в психолого-педагогічних курсах та галузевих методиках; описуються хід та результати педагогічного експерименту по формуванню в студентів під час вивчення курсу "Обчислювальна техніка і ТЗН" спеціальних умінь працювати з комп'ютерними засобами навчання.

На основі аналізу змісту навчальних програм психолого-педагогічних дисциплін ("Вступ у спеціальність", "Педагогіка", "Загальна психологія", "Вікова та педагогічна психологія", "Соціальна психологія") та галузевих методик ("Методика викладання української мови в середній школі", "Методика викладання української літератури в середній школі") визначено, на якому навчальному матеріалі і як можна формувати в студентів педагогічні вміння використовувати комп'ютерні засоби навчання.

Ці напрями описані у вигляді рекомендацій для викладачів психолого-педагогічних дисциплін та галузевих методик, наведена тематика та зміст лекційних, семінарських та практичних занять, на навчальному матеріалі яких можна формувати в студентів педагогічні вміння в роботі з комп'ютерними засобами навчання, тематика індивідуальних завдань, курсових та дипломних робіт.

Далі описується організація занять у курсі "Обчислювальна техніка і ТЗН", спрямована на формування в студентів

спеціальних та експлуатаційних вмінь щодо роботи з комп'ютерними засобами навчання.

Згідно з побудованою моделлю педагогічних вмінь вчителя структура спеціальних вмінь майбутнього вчителя української мови та літератури (пов'язана з специфікою програмного забезпечення, яке використовується) складається з вмінь користуватися:

- готовими програмами з української мови та літератури;
- прикладним програмним забезпеченням (текстовий та графічний редактор, електронні таблиці та бази даних) ;
- інструментальними засобами для створення нових ППЗ.

Виходячи з такої структури спеціальних вмінь, ми розробили технологічні карти до лабораторно-практичних занять, які являють собою чітку, конкретну програму викладання навчального матеріалу та вивчення його студентами. У технологічній карті вказується: цільове призначення, обсяг знань, вмінь та навичок, які треба засвоїти, система завдань щодо набуття цих вмінь, а також система поопераційного контролю за ходом засвоєння навчального матеріалу у формі внутрішнього та зовнішнього зворотного зв'язку, особливості методики навчання, література.

Для діагностування рівня сформованості вмінь у результаті спеціально організованого навчання нам необхідно було, по-перше, правильно їх виміряти, по-друге, визначити критерій сформованості цих вмінь і, по-третє, вирішити, чи задовольняють результати, які одержані в ході вимірювання, цим критеріям.

Для вимірювання рівня сформованості вмінь ми використували рангову шкалу А.Д.Патракова, адаптовану до нашого

змісту вмінь. На можливість використання рангових шкал у педагогіці для вимірювання знань, умінь, здібностей, рис характеру та ін. вгаують ряд дослідників (Б.Вітінас, Н.В.Кузьміна, Дж.Гласс і Дж.Стенлі та ін.)

По закінченню вивчення кожної теми курсу студенти повинні були оцінювати свої вміння за відповідною шкалою. Для вірогідності отриманих результатів самооцінка студента доповнювалася ще експертною оцінкою (оцінкою цих умінь викладачем).

Обробка даних шкал спостережень проводилася методами математичної статистики на ПЕОМ IBM PC. Аналіз результатів, отриманих при цьому, показує:

1) значення коефіцієнта рангової кореляції Спірмена (0,9-0,98), який обчислювався по кожному вмінню для усіх розглянутих шкал (текстовий редактор, графічний редактор, інформаційно-пошукова система, складання контрольно-навчальних програм), дозволяє зробити висновок про тісний зв'язок між самооцінкою студентами своїх умінь та їх експертною оцінкою, що говорить про вірогідність вихідних даних;

2) у цілому, по всіх уміннях працювати в текстовим редактором оцінили свій рівень як більший чи рівний середньому 92,5% студентів, які опитувалися; експерти вважають, що на такому рівні вміння працювати в текстовим редактором сформовані у 88,6% студентів; при роботі із графічним редактором ці результати розподілились таким чином: самооцінка студентів - 83,9 %, експертна оцінка - 82,7 %, при складанні фрагментів контрольно-навчальних програм - відповідно, 86,9 % та 80,7 %, щодо інформаційно-пошукових систем, то самооцінка складала - 71,2%, експертна оцінка - 95 %.

Усі ці значення задовольняють обраному критерію сформованості, який означає, що спеціальні вміння повинні бути сформовані не менш, ніж у 70 % студентів, на рівні не нижче, ніж середній (на середньому, достатньому та високому). Крім того, аналіз результатів експерименту дозволив виявити окремі вміння, які сформовані на більш низькому рівні і на цій основі скоректувати процес навчання у курсі "Обчислювальна техніка та технічні засоби навчання".

На основі результатів дослідження можна зробити такі ВИСНОВКИ:

1. Виділення проблеми "Удосконалення підготовки майбутнього вчителя-гуманітарія до використання комп'ютерних засобів навчання" із великої кількості інших проблем, пов'язаних із професійно-педагогічною підготовкою майбутнього вчителя, дозволило виконати її глибоке дослідження.

2. Визначено зміст підготовки студентів спеціальності "Українська філологія" щодо використання комп'ютерних засобів навчання. Ця підготовка повинна здійснюватися шляхом оволодіння майбутніми вчителями системою вмінь, до складу якої входять загальнопедагогічні, спеціальні та експлуатаційні вміння.

До загальнопедагогічних умінь відносяться вміння, пов'язані з плануванням, проведенням і аналізом занять, на яких використовувалися КЗН; до спеціальних - уміння, пов'язані зі специфікою програмних засобів, що використовуються, до експлуатаційних - уміння, пов'язані зі специфікою користування апаратними засобами. На основі виявлення якісної, кількісної та структурної характеристик цих умінь побудована модель педагогічних умінь, необхідних вчителю що-

до ефективного використання комп'ютерних засобів навчання у школі.

3. На основі аналізу розробленої моделі педагогічних умінь визначена інтегративна дидактична система, спрямована на формування виявлених умінь. До неї ввійшли: психолого-педагогічні дисципліни, галузеві методик, педагогічна практика, курс "Обчислювальна техніка і технічні засоби навчання", встановлені міжпредметні та внутрішньопредметні зв'язки між елементами системи та характером умінь, що формуються, визначено, які вміння на яких етапах навчання якими елементами системи треба формувати.

4. Встановлені оптимальні форми організації системи. У психолого-педагогічних курсах та галузевих методиках - це внесення змін до змісту та організації лекційних, семінарських, лабораторно-практичних, індивідуальних занять, курсових та дипломних робіт. Ці зміни описано в дисертації у вигляді методичних рекомендацій для викладачів. У курсі "Обчислювальна техніка та технічні засоби навчання" - це перерозподіл годин між лекційними та практичними заняттями на користь останніх, розробка технологічних карт до кожної теми лабораторного практикуму, спеціальним чином організоване навчання, спрямоване на формування спеціальних умінь щодо роботи із комп'ютерними засобами навчання.

5. Проведений педагогічний експеримент по формуванню спеціальних умінь у курсі "Обчислювальна техніка та технічні засоби навчання", який є центральною ланкою інтегративної дидактичної системи, показав, що більш ніж у 70 % студентів факультету " Українська філологія" ці вміння були сформовані на рівні не нижче середнього.

6. Аналіз результатів проведеного педагогічного експерименту дає змогу вважати доведеною правильність головної гіпотези дослідження, що процес формування в студентів педагогічних умінь у використанні комп'ютерних засобів навчання здійснюється більш ефективно за рахунок спеціальним чином організованого навчання, яке ґрунтується на інтегративній дидактичній системі, до складу якої входять курс "Обчислювальна техніка і технічні засоби навчання", психолого-педагогічні дисципліни, галузеві методики та педагогічна практика.

Результати дослідження відображено у публікаціях:

1. Організація лабораторного практикума з вивчення ПЕОМ в курсі "Обчислювальна техніка та ТЗН" : Методичні вказівки для студентів нематематичних спеціальностей педагогічних інститутів. К., РУМД, 1990. - 48 с. (У співавторстві. Російською мовою .)

2. Структура педагогічних умінь ефективного використання ТЗ НІТ в навчанні // Психолого-педагогічні основи професійної підготовки вчителя-вихователя та сучасні технології навчання: Матеріали міжрегіональної науково-практичної конференції.- Житомир, 1993. - Т.1, Ч.1. - С.153-154.

3. Підготовка майбутнього вчителя до використання комп'ютерної техніки у викладанні української мови та літератури // Технологія навчання у процесі підготовки майбутнього вчителя: Матеріали міжрегіон.наук.- практ.конференції "Соціально-педагогічні проблеми професійної підготовки майбутніх вчителів". - Житомир , 1993.- Т.2,Ч.1. - С.114-115. (у співавторстві).

4. Дидактична система професійної підготовки майбутніх

учителів до використання сучасних інформаційних технологій навчання // Психолого-педагогічні основи активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів: Матеріали міжвуз.наук.-пр. конференції. - Вінниця, 1992. - С.141-142. (У співавторстві) .

5. Підготовка майбутнього вчителя праці до використання технічних засобів нових інформаційних технологій // Вісник ЕДПІ № 5, "Удосконалення підготовки вчителя праці в сучасних умовах". - Бердянськ, 1993. - С.32-34. (у співавторстві).

6. Використання комп'ютерів для організації психолого-педагогічних досліджень // Лаб. трудового виховання та профорієнтації НДІ педагогіки України. СШ №52. Науково-методичний збірник №2. Луганськ, 1993. С.71-73. (У співавторстві, російською мовою) .

7. Програма педагогічних інститутів. Технічні засоби навчання (проект). - К., Інститут системних досліджень освіти України, 1993. - 14 стор. (У співавторстві) .

8. The Modelling of Psychological Structure of Teachers Activity in the Sphere of New Informational Technologies Using // Computer Technologies in Education: Proceedings of The International Conference on Computer Technologies in Education . - Crimea, Ukraine, 1994 . - p.112. (У співавторстві) .

Annotation

Panchenko L.F. The professional training of students of the humanities faculties in pedagogical institutes aiming the usage of computer technologies.

Thesis submitted for a degree of candidate of Pedagogical Sciences specialized in 13.00.01 - the theory and history of pedagogics. Kharkiv State Pedagogical University named after G.S.Skovoroda, Kharkiv, 1994.

The Thesis contains theoretical and experimental investigation on the improvement of training of teachers of the Humanities aiming the usage of computer technologies in education. Pedagogical skills model has been developed to provide the humanitarian teachers for effective usage of computer means. Didactic system has been determined capable of forming these skills.

Аннотация

Панченко Л.Ф. Профессионально-педагогическая подготовка студентов педвузов к использованию новых информационных технологий (на примере гуманитарных факультетов). Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.01 - теория и история педагогики. Харьковский государственный педагогический университет им.Г.С.Сковороды, Харьков, 1994.

Содержатся результаты теоретических и экспериментальных исследований, направленных на совершенствование подготовки будущих учителей гуманитарных дисциплин к использованию средств новых информационных технологий в обучении.

Установлено, что эта подготовка должна осуществляться через овладение будущими учителями системой педагогических умений. Разработана модель педагогических умений, необходимых учителю-гуманитарию для эффективного использования компьютерных средств обучения. Определена интегративная дидактическая система, способная формировать эти умения.

Ключові слова: нові інформаційні технології, педагогічні вміння, комп'ютерні засоби навчання, дидактична система, вчитель-гуманітарій.

Підписано до друку 21.11.94. Формат 60х84/16. Папір друк. Друк офсет-
ний. Умови друк. арк. 1,0. Тираж 100. Замовлення 8607.

Обласна друкарня, 348040, Луганськ, вул. Вагута, 89а. Тел.: 55-18-64,
55-31-55.

456000

AB 31.880

AB 31.880